

**FAKULTA APLIKOVANÝCH VĚD
ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY
V PLZNI**

Metabolické modelování v oblasti léčby cukrovky

Martin Úbl / 23. 11. 2023

Úvod

- ▶ „Metabolické modelování v oblasti léčby cukrovky“
- ▶ Co si pod tím představit?
 - ▶ 1. metabolické
 - ▶ 2. modelování
 - ▶ 3. cukrovka
 - ▶ 4. léčba

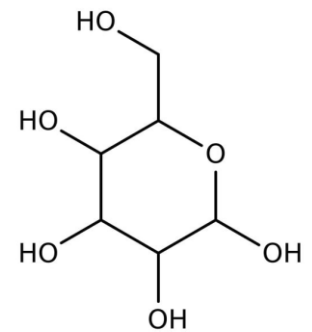

Cukr, glukóza

- ▶ Cukr – známe všichni
- ▶ Každý živý organismus potřebuje zdroj energie
- ▶ Lidské tělo energii získává z mnoha zdrojů
 - ▶ Sacharidy (zahrnují cukry)
 - ▶ Tuky
 - ▶ Bílkoviny

- ▶ Nakonec stejně buňky zpracovávají „cukr“
 - ▶ Umí ale přímo zpracovat jen jeden druh – **glukózu**

- ▶ **Metabolismus** – zjednodušeně proces přeměny látek na „energii“ pro tělo

Glukóza

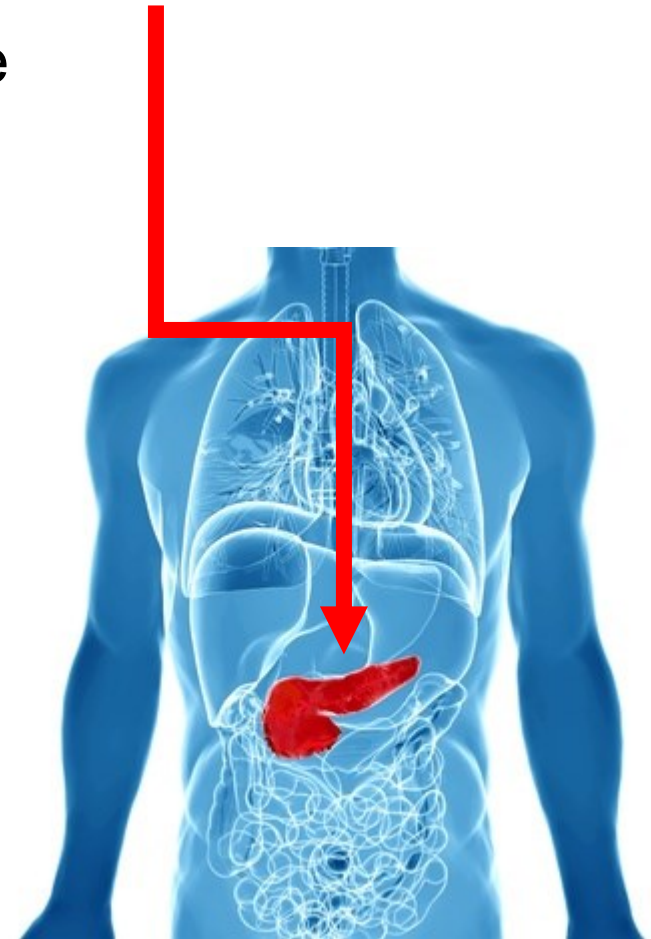
- ▶ Glukóza je potřeba pro správnou funkci celého těla
- ▶ Když je jí moc – **hyperglykémie**
 - ▶ Příliš mnoho glukózy
 - ▶ Zdravé tělo ji uloží „do zásoby“
- ▶ Když je jí málo – **hypoglykémie**
 - ▶ Příliš málo glukózy
 - ▶ Zdravé tělo ji umí „vyrobit“ ze zásob
- ▶ Zdravé tělo umí udržovat „rozumnou hladinu“ glukózy
 - ▶ tzv. homeostáza

Glukóza

- ▶ Udržování „rozumné hladiny“ řídí slinivka břišní
- ▶ Vytváří dva hormony podle toho, kolik je momentálně glukózy v těle

- ▶ Inzulín
 - ▶ Snižuje hladinu glukózy

- ▶ Glukagon
 - ▶ Zvyšuje hladinu glukózy

Cukrovka

▶ Cukrovka

- ▶ Medicínsky „diabetes mellitus“

- ▶ Narušuje funkci těla při udržování „rozumné hladiny“ glukózy

- ▶ Nedostatek inzulínu

- ▶ V těle se pak nachází moc glukózy

- ▶ To škodí orgánům

- ▶ Zhoršuje se zrak

- ▶ Selhávají játra

- ▶ Ztrácí se cit v prstech

- ▶ A další...

Cukrovka

- ▶ Cukrovka má více typů
- ▶ Typ 1 – vrozený
 - ▶ Geneticky podmíněný, dědičný
- ▶ Typ 2 – získaný
 - ▶ Obvykle výsledkem špatné životosprávy
 - ▶ Málo pohybu, špatná strava, obezita
 - ▶ Nebo získaný ve stáří
 - ▶ Občas mluvíme o „stařecké cukrovce“
- ▶ Další typy, některé spíše vzácné

Cukrovka

- ▶ Jak se léčí?
- ▶ „Cukrovkář“ si musí dávkovat inzulín sám
- ▶ Musí si vše pečlivě měřit a odhadovat
- ▶ Používá k tomu různé nástroje
 - ▶ Senzor
 - ▶ Říká, kolik glukózy teď v těle je
 - ▶ Inzulínové pero nebo inzulínová
 - ▶ Dávkuje inzulín do těla

Léčba cukrovky

- ▶ Náročné pro pacienta
 - ▶ Musí vždy kontrolovat a správně odhadovat
 - ▶ Ne vždy se povede
 - ▶ Může být nebezpečné

- ▶ Jak to vylepšit?

Léčba cukrovky

- ▶ Automatické dávkování inzulínu
 - ▶ Zařízení (inzulínová pumpa) se snaží nahradit slinivku břišní
 - ▶ Dávkuje inzulín automaticky podle naměřené glukózy
 - ▶ Pacient se vůbec nemusí starat o léčbu

- ▶ V teorii krásné, v praxi *zatím neexistuje*

- ▶ Algoritmus, který vše počítá: **regulátor**

Léčba cukrovky

- ▶ Když někdo navrhne regulátor, jak zjistit, že funguje dobře?
- ▶ Kdybychom ho zkusili na člověku, jaká jsou rizika?

Léčba cukrovky

- ▶ Zkoušet novou léčbu na člověku je nebezpečné
- ▶ Potřebujeme způsob, jak ověřit správnost a bezpečnost, aniž bychom někomu ublížili
 - ▶ Potřebujeme něco, co se chová stejně, jako „cukrovkář“
 - ▶ Zároveň nesmí vadit, když dojde k selhání

▶ Model

Modelování

▶ Modelování

- ▶ Nahrazení skutečného objektu něčím, co vykazuje stejné nebo významně podobné vlastnosti

▶ Obecné příklady:

- ▶ Pokusný králík
- ▶ Laboratorní myš
- ▶ Zmenšenina mostu / budovy
- ▶ Fyzikální „vzorečky“ (SŠ)
- ▶ „Nákres“ úlohy z matematiky
- ▶ Počasí

- ▶ Model je vždy zjednodušeným pohledem na skutečnost!

Modelování

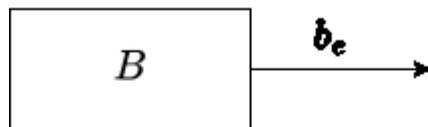
- ▶ Pro potřeby léčby cukrovky – tzv. kompartmentové modelování
 - ▶ Kompartiment = ohraničené látkové množství v jednom prostředí
 - ▶ Obecně např. léčivá látka v krvi, voda v ledvinách, krvi a močovém měchýři, ...
 - ▶ Modelujeme přenosy látek mezi prostředími
 - ▶ Jak se co vstřebává, jak rychle, co to ovlivňuje?
 - ▶ Modelujeme tzv. „dynamiku jevu“
 - ▶ Jak se chová systém a jeho části
 - ▶ Uplatňujeme znalosti z biologie, medicíny, ...

- ▶ Kompartmentový model má
 - ▶ Kompartmenty
 - ▶ Přenosy (kanály)
 - ▶ Parametry (např. jak rychle se něco přenese)
 - ▶ Počáteční stav („začátek experimentu“)

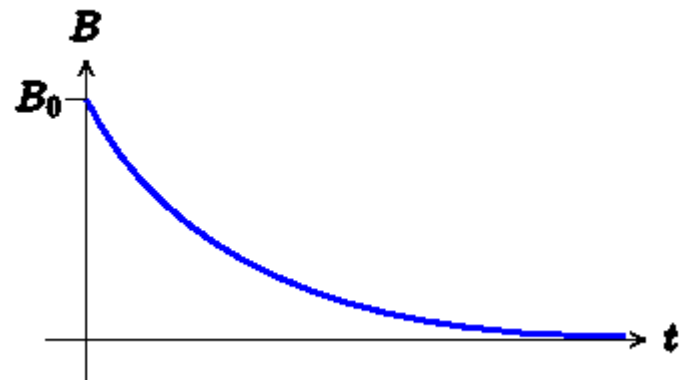
- ▶ Abychom viděli, jak se látkové množství mění, musíme provést **simulaci**
 - ▶ „krokovat“ po malých časových krůčcích
 - ▶ Např. po deseti sekundách, minutách, hodinách...
 - ▶ Záleží na rychlosti a dynamice jevu

Modelování

- ▶ Příklad jednoduchého modelu
 - ▶ Vstřebání léku z krve po nitrožilním podání injekcí
 - ▶ Kompartment: látka v krvi (B)
 - ▶ Přenos: eliminace látky z krve (vstřebání jinam)
 - ▶ Parametr: rychlost eliminace (vstřebání) (b_e)
 - ▶ Počáteční stav: množství látky v injekci (B_0)
- ▶ Simulujeme například s krokem 10 vteřin

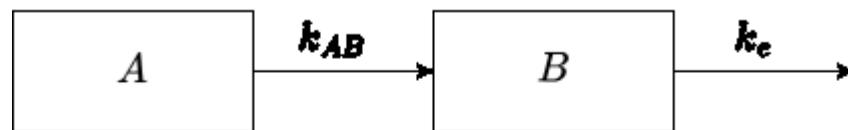

$$B(0) = B_0$$

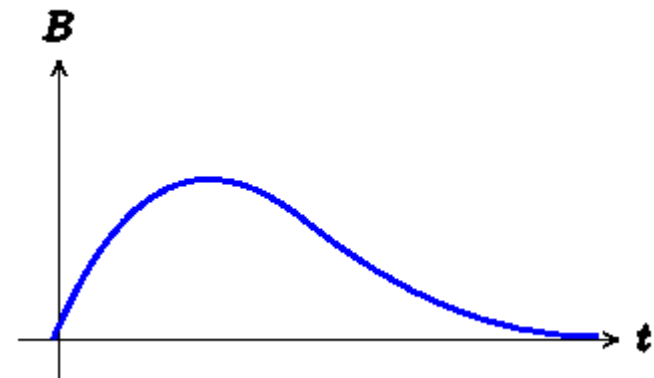

Modelování

- ▶ Složitější model: vstřebání látky z pilulky
 - ▶ Kompartmenty: látka v žaludku (A), látka v krvi (B)
 - ▶ Přenos: přenos z žaludku do krve, eliminace z krve
 - ▶ Parametry: rychlost vstřebání ze žaludku (k_{AB}), rychlost eliminace (k_e)
 - ▶ Počáteční stav: množství látky v pilulce (A_0)

$$A(0) = A_0$$

Modelování

- ▶ Cukrovka
- ▶ Standardní modely
 - ▶ Např. Bergmanův, Hovorkův, Sorensenův, ...
 - ▶ Dlouhodobá snaha přesně modelovat metabolismus
- ▶ V zásadě modelují totéž:
 - ▶ Chování vývoje glukózy v těle v průběhu experimentu / hodiny / týdne / života
 - ▶ Podněty: jídlo, dávka inzulínu, cvičení, spánek, stres, teplota, ...
 - ▶ Cíle: porozumět metabolismu, vývoj léčebných prostředků

Modelování v cukrovce

- ▶ K čemu je model?
 - ▶ Nevíme, jak nejlépe léčit
 - ▶ Nevíme, zda náš „nový chytrý algoritmus“ bude fungovat vždy správně
 - ▶ Nevíme, zda bychom neohrozili živého člověka
 - ▶ Nevíme, zda jsme domysleli všechny krajní situace
 - ▶ **Nevíme**

Modelování v cukrovce

- ▶ Jak model používáme?

- ▶ 1. ověření nových algoritmů léčby
 - ▶ Vymyslíme scénář
 - ▶ Např. 3 dny, pravidelně 5 jídel denně, 8 hodin spánku, mírná fyzická zátěž, běžné prostředí
 - ▶ Spustíme simulaci
 - ▶ Měříme úspěšnost léčby
 - ▶ Nastala nějaká nebezpečná situace?
 - ▶ Léčili jsme pacienta efektivně?
 - ▶ Neplýtváme inzulínem?

▶ 2. vzdělávací účely

- ▶ Pacient si sám může vyzkoušet, jak by se jeho tělo chovalo
 - ▶ Jak rychle ho „uzemní“ přehnaná dávka inzulínu?
 - ▶ Jak se bude tělo chovat při vysoké fyzické zátěži?
 - ▶ Jak se zachovat, když dojde k nebezpečné situaci?

- ▶ Nově diagnostikovaný pacient se může seznámit s nástroji
 - ▶ Jak se ovládá senzor?
 - ▶ Jak se ovládá inzulínová pumpa?
 - ▶ Jak se chovat, když dojde k problému?

Modelování v cukrovce

- ▶ 3. poznávací účely
 - ▶ Model je vždy zjednodušená realita
 - ▶ Co je ještě akceptovatelné zjednodušení?
 - ▶ Liší se od situace

- ▶ Neumíme vysvětlit změnu glykémie aktuálním modelem
- ▶ Hledáme odpověď na otázku: Co způsobilo změnu glykémie?
 - ▶ Deduktivní přístup – z naměřených dat „odhadujeme“
 - ▶ Induktivní přístup – hledáme známý jev, který jsme nezahrnuli

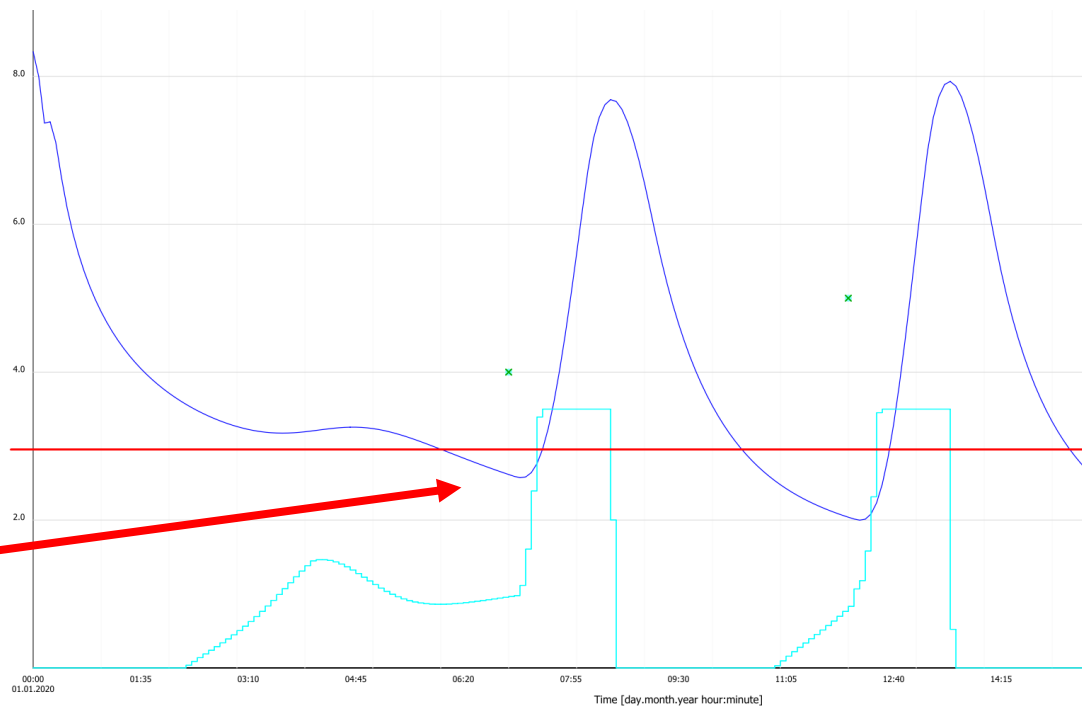
Modelování v cukrovce

- ▶ Ověření algoritmů léčby
 - ▶ Máme funkční model cukrovky
 - ▶ Vyvíjíme nový algoritmus pro dávkování inzulínu
 - ▶ Zkoušíme, zda bude za různých situací bezpečný
 - ▶ Tzv. pre-klinické testy (in silico)

Hranice
hypoglykémie

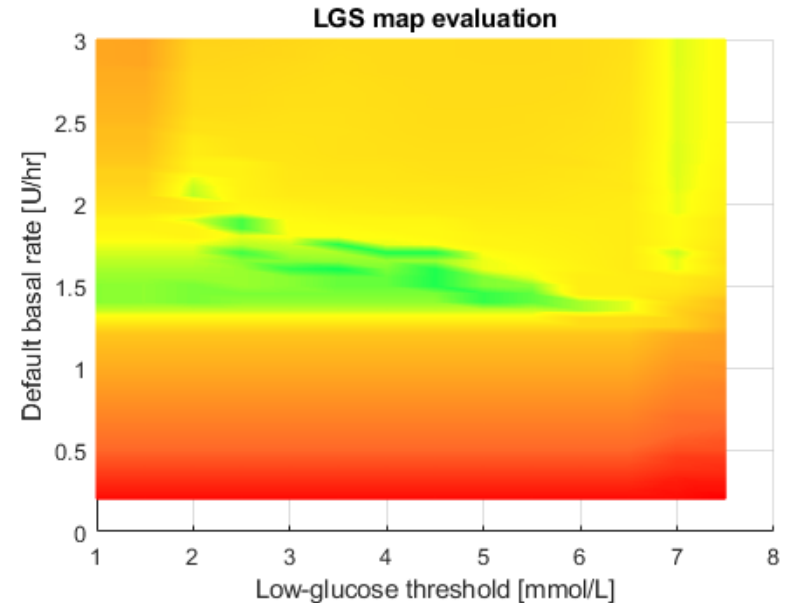

Problém

Modelování v cukrovce

- ▶ Ověření algoritmů léčby
 - ▶ Samozřejmě to není jen ověření „pohledem“
 - ▶ Počítáme sadu hodnot kvality regulace (metrik)
 - ▶ Průměrná odchylka od cílové hladiny
 - ▶ Doba trvání rizikových situací
 - ▶ Proměnlivost hladiny glukózy
 - ▶ Reakční dobu na špatné situace
 - ▶ A další...

Modelování v cukrovce

► Vzdělávání pacientů

► Několik základních situací

1. Pacient je nově diagnostikovaný

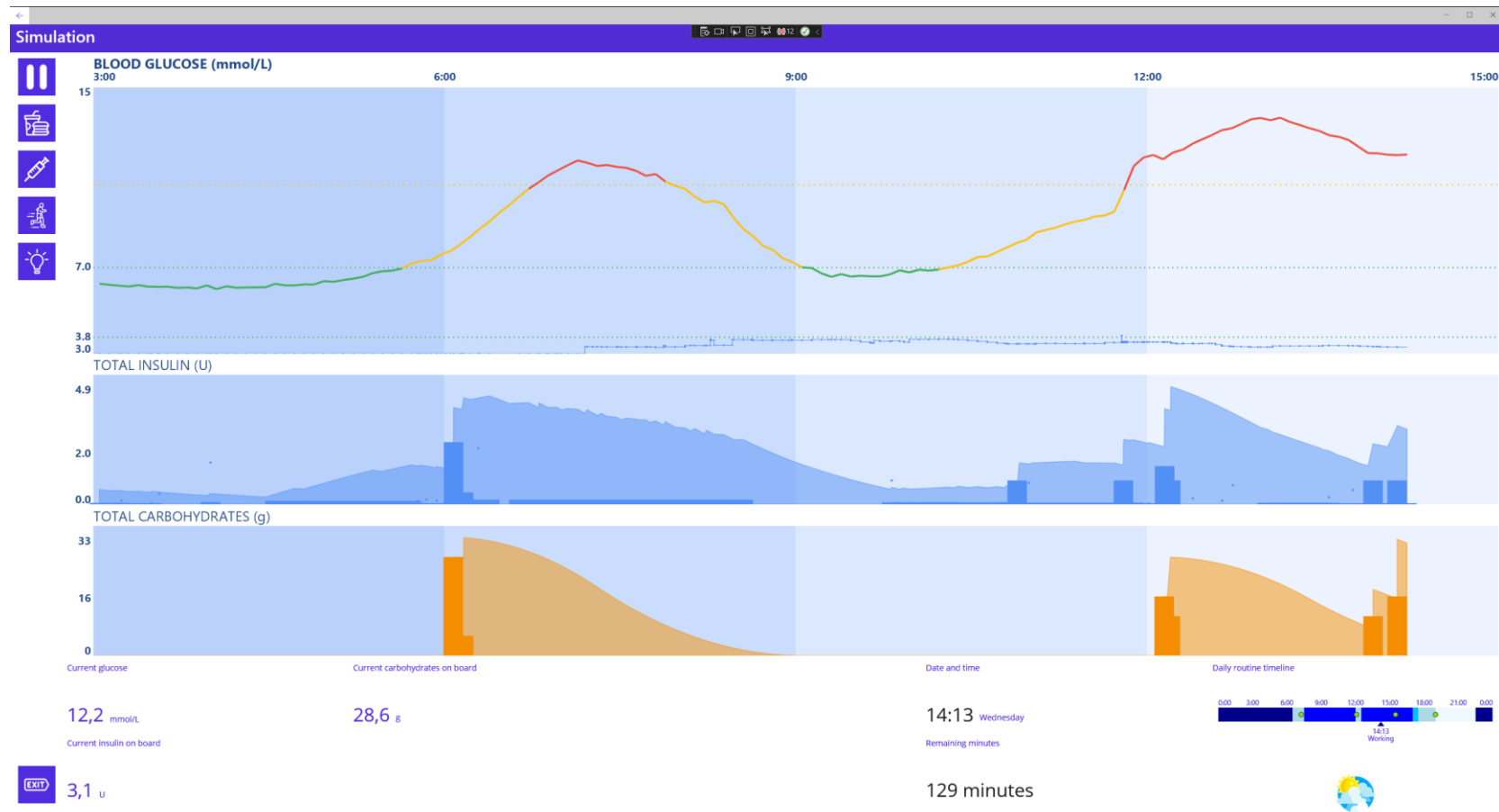
- Učí se o povaze cukrovky
- Učí se s pumpou a senzorem
- Může být dospělý nebo dítě – každý se učí jinak

2. Pacient zná nemoc, ale mění způsob léčby

- Učí se s pumpou a senzorem
- Učí se s jinou pumpou, než měl doposud

Modelování v cukrovce

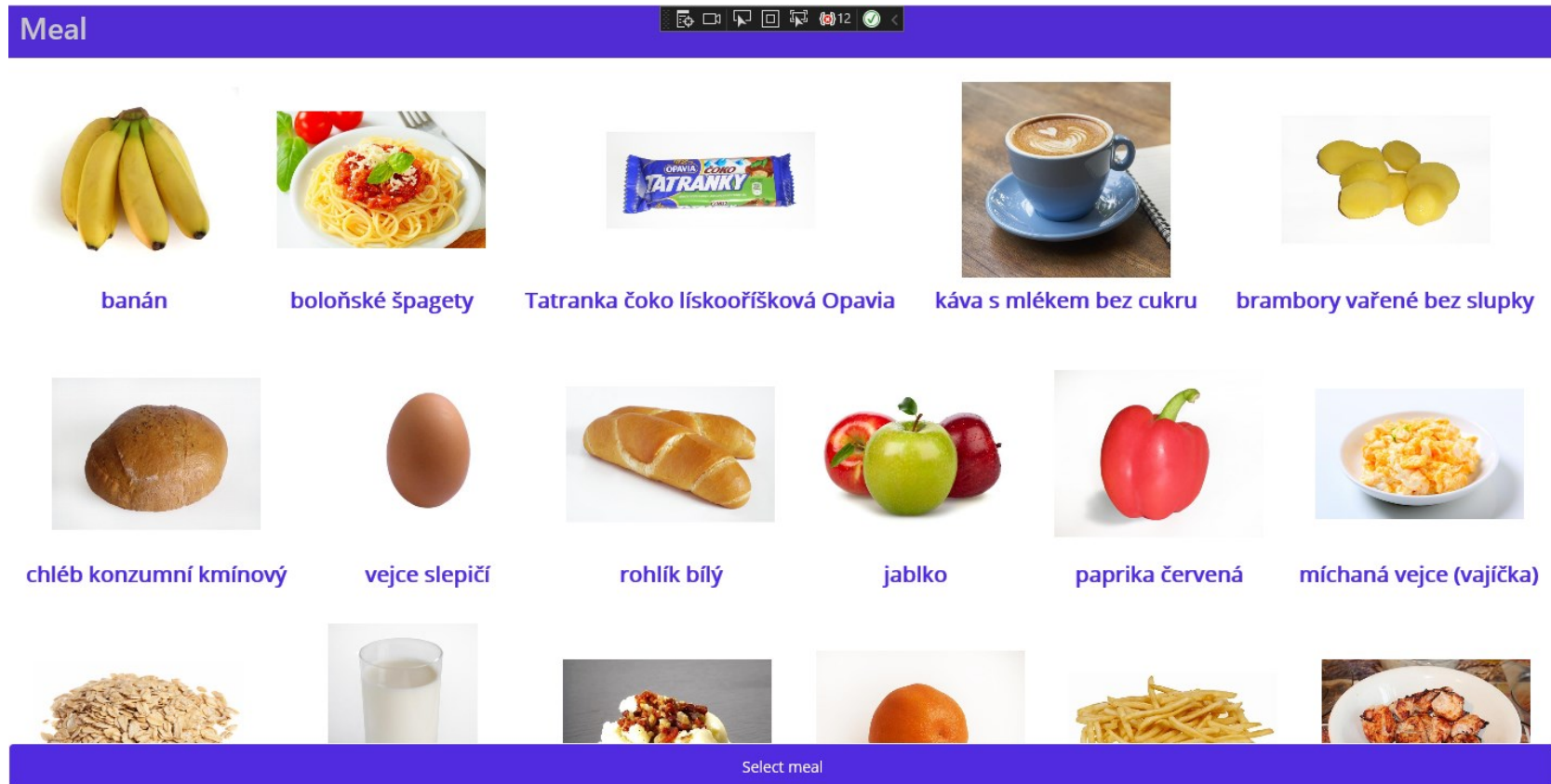
► Vzdělávání dospělých

Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dospělých – výběr jídel

Meal

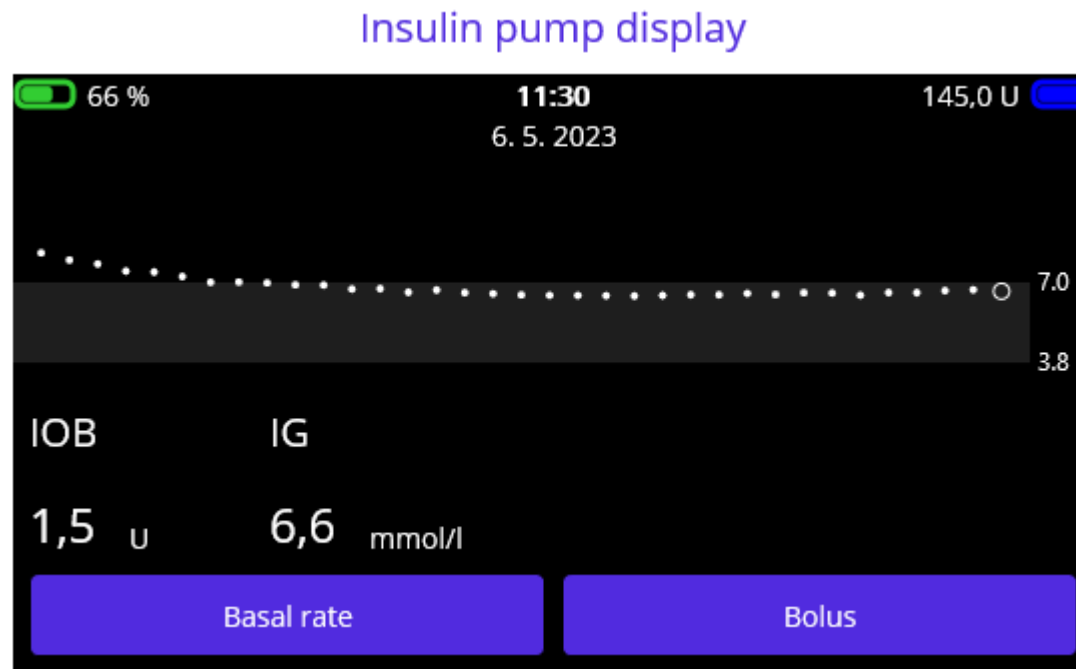
The screenshot shows a digital interface for selecting a meal. At the top, there is a blue header with the word "Meal" and a set of navigation icons. Below the header, there are 18 food items arranged in a 3x6 grid. Each item consists of a small image and a text label in blue. The items are: bananas, spaghetti with meat sauce, a chocolate wafer candy, a cup of coffee, boiled potatoes, a loaf of bread, a chicken egg, a white roll, an apple, a red pepper, scrambled eggs, oatmeal, a glass of milk, a dessert with cream and fruit, an orange, french fries, and a plate of fried chicken.

					
banán	boloňské špagety	Tatranka čoko lískooříšková Opavia	káva s mlékem bez cukru	brambory vařené bez slupky	
					
chléb konzumní kmínový	vejce slepičí	rohlík bílý	jablko	paprika červená	míchaná vejce (vajíčka)
					

Select meal

Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dospělých – ovládání pumpy

Modelování v cukrovce

- ▶ Vzdělávání dětí – interaktivní hra
 - ▶ Dítě si projde procesem diagnostiky, zavedením senzoru a pumpy, edukací ohledně stravování, fyzické aktivity, apod.
 - ▶ To vše v klasickém režimu dne

Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dětí – kvízy, rozhovor s diabetologem

Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dětí – výběr jídla

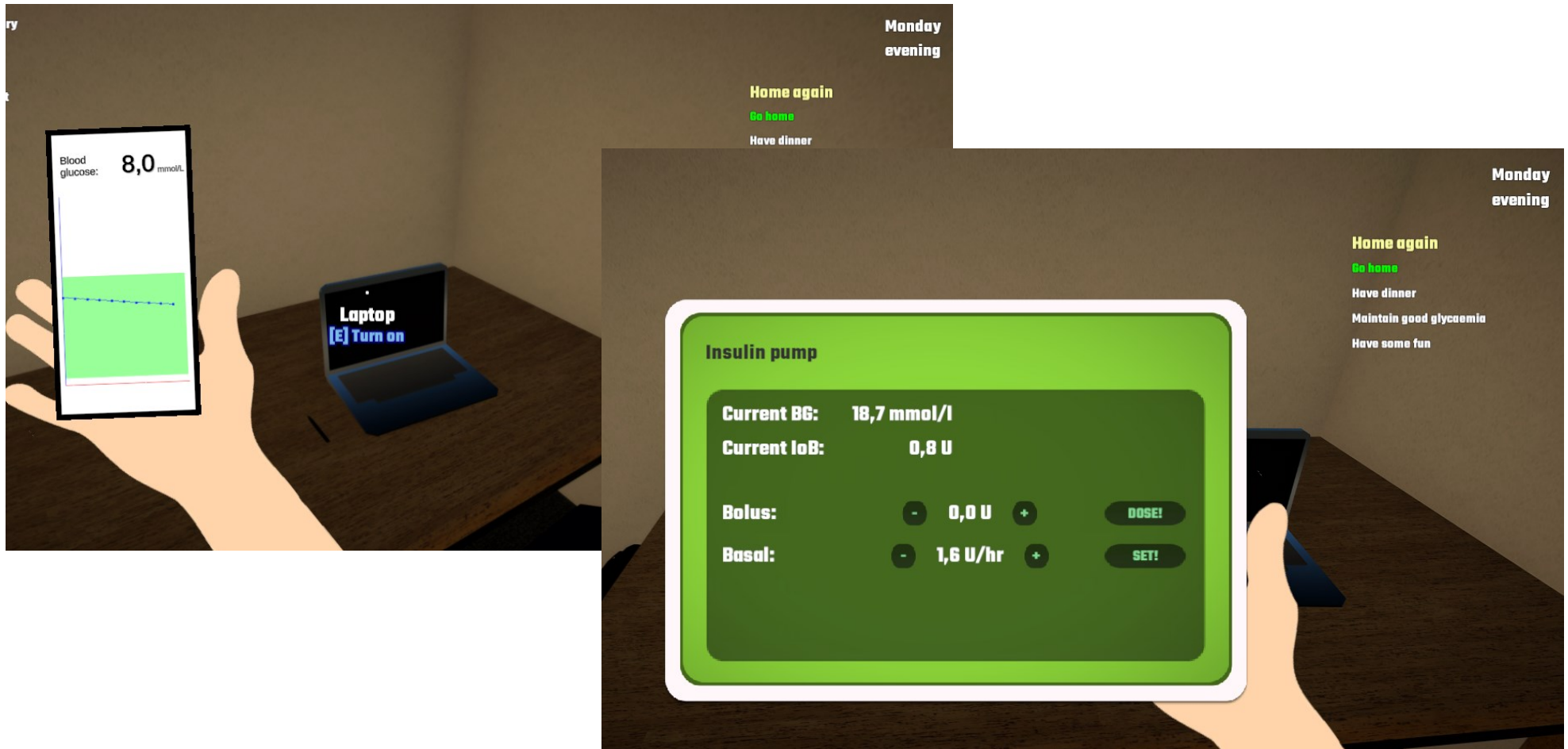
Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dětí – fyzická aktivita

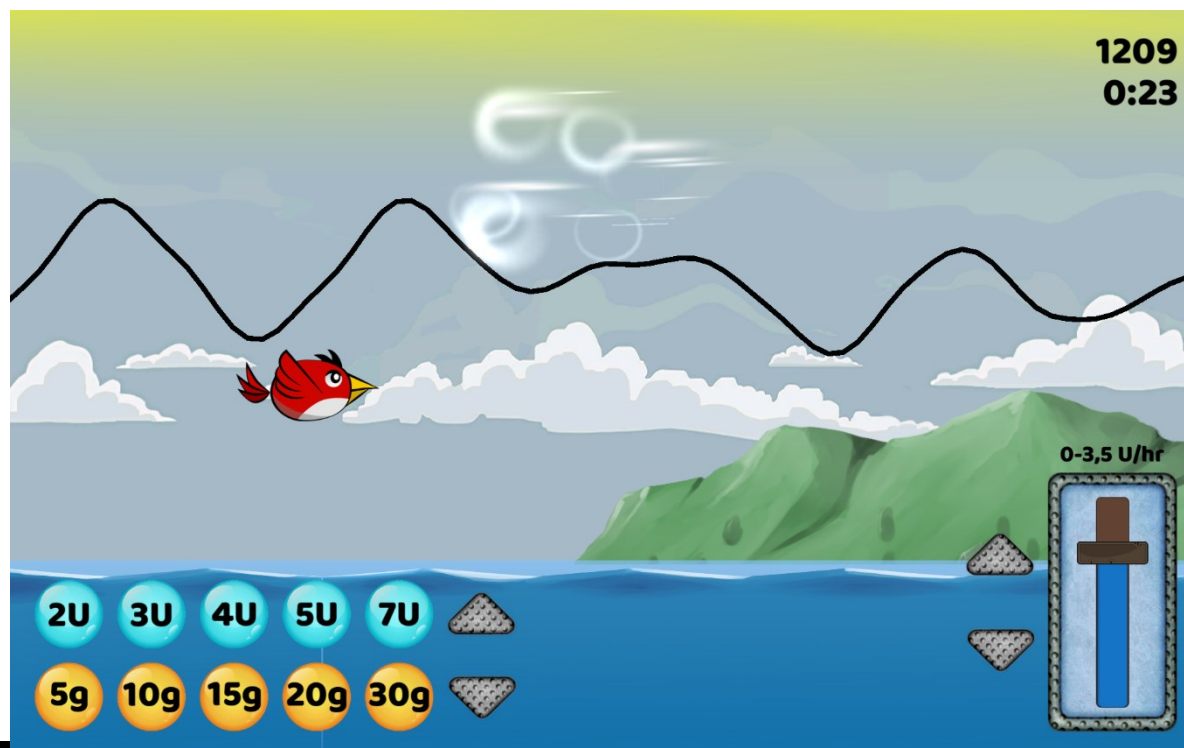
Modelování v cukrovce

► Vzdělávání dětí – senzor a pumpa

Íkaros má diabetes

- ▶ Aplikace primárně pro sběr dat
- ▶ Používá model diabetu pro „generování problémů“
- ▶ Hráč ovládá „inzulínovou pumpu“ a problémy řeší
- ▶ Co když hráč vymyslí taktiku, na kterou jsme my nepřišli?

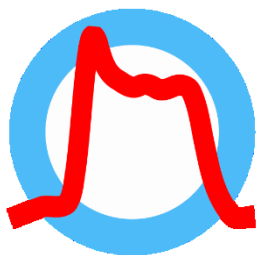
Co dál na FAV?

- ▶ Zpřesňování modelů cukrovky (metabolismu)
- ▶ Léčebné modely
- ▶ Vzdělávací aplikace (hry)
- ▶ Software a hardware pro umožnění léčby
 - ▶ Různé nástroje pro vědce, lékaře a podpůrný personál

FAKULTA APLIKOVANÝCH VĚD
ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY
V PLZNI

Děkuji za pozornost

diabetes.zcu.cz

Martin Úbl / ublm@kiv.zcu.cz